

PROF. VJEKOSLAV CELESTIN

IME „OSIJEK“
HISTORIČKO-FILOLOŠKA STUDIJA

IZDAO:
ARHEOLOŠKI KLUB „MURSA“
OSIJEK

OSIJEK 1933.
TISAK ŠTAMPARSKOG ZAVODA KRBAVAC I PAVLOVIĆ

PROF. VJEKOSLAV CELESTIN

IME „OSIJEK“
HISTORIČKO - FILOLOŠKA STUDIJA

IZDAO:
ARHEOLOŠKI KLUB „MURSA“
OSIJEK

OSIJEK 1933.
TISAK ŠTAMPARSKOG ZAVODA KRBAVAC I PAVLOVIĆ

SVEUČILIŠTE
JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU
GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA
OSIJEK
Broj inventara: 462.004
Signatura:

GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA
OSIJEK

871458964

Tiho i skromno proslavio je nedavno kustos Osječkog gradskog muzeja, gospodin profesor Vjekoslav Celestín pedesetgodišnjicu svog neumornog i plodnog znanstvenog rada.

Arheološki klub „Mursa“ priredio je tím povodom u počast svom pretsjedniku drugo izdanje njegove historičko-filološke rasprave „Ime Osijek“, koja je prvi puta štampana godíne 1902. u zagrebačkom „Nastavnom Vjesniku“ i pobudila veliku pažnju u naučnim krugovima naše otadžbine i inostranstva.

Ovo djelce namjenjeno je čitavoj našoj rodoljubivoj javnosti u želji, da se naš program za čuvanje narodne staríne i povjesno-kulturnih spomenika proširi u svim slojevima našeg naroda, a naročito pak da pobudi ljubav i interesovanje Osječana za tisućgodišnju, prebogatu historiju svojeg rodnog grada.

Osijek, u mjesecu augustu 1933.

Arheološki klub „Mursa“.

Profesor Vjekoslav Celestin rodio se je dne 13. juna 1862. u Ivancu pod Gorom. Osnovnu školu polazio je u Samoboru, a gimnaziju u Zagrebu, gdje je maturirao godine 1882. zajedno s Josipom Milakovićem, Jankom Leskovarom i Franjom Sudarevićem pokrenuo je još kao gimnazijalac u Samoboru beletristički listić »Ljubica«, i živo se zanimalo za narodne starine, pripravljujući se tako brižljivo za svoje kasnije zvanje.

Sveučilišne nauke svršio je godine 1886., pa je u septembru iste godine imenovan namjesnim učiteljem na tadanjoj Kr. gimnaziji u Osijeku. Tu je službovaо cиј svoj život, do godine 1925. kada je umirovljen, dakle punih 40 godina. Za ovo vrijeme odgojio je čitave generacije odličnih muževa, koji se još dandanas sjećaju s velikim poštovanjem i zahvalnošću svoga profesora.

Iako zaokupljen odgojem brojnih generacija učenika, od kojih premnogi zauzimaju danas vidna mjesta u javnom životu, dospio je prof. Celestin ipak da i znanstveno radi na polju arheologije, numizmatike i klasične filologije. Plodovi toga rada veoma su veliki, te su opublikovani u različitim listovima, publikacijama, u dnevnoj štampi i posebnim otiscima. Najvažniji su:

Novac Đorđa II. Stracimira (1896.); Nalazak zlatnih novaca u Osijeku (1896.), Neolitska naseobina u Osijeku (1897.), Slavonski Banovci (1898.), Rimski medaljoni (1900.), Parnica proti Anici Pauković, seljakinji i vještici iz Čepina (1900.), Rim-ske svjetiljke (1901.), Ime Osijek (1902.), znanstvena rasprava par excellence, koja je privukla na sebe pažnju čitavog naučnog svijeta i njemački; Epigrafski prilozi iz Murse (1902.), Iz lončarskog ceha (1907.), Die Türkische Brücke bei Esseg (1909.), Obrtnički cehovi u Osijeku (1927.), Kovanje hrvatskog autonomnog novca (1928.), Iz muzeja grada Osijeka (1928.) i drugo.

Osim toga bavio se prikazima i ocjenama savremenih historijskih djela, a budući da osim hrvatskog, njemačkog, latinskog i grčkog jezika, vlada još i engleskim i francuskim, to je u dokoni prevodio i objelodanio štiva iz obiju literatura. Preveo je sa engleskog lijepu knjigu »The Japanese Fairy Book« po Yei Theodor Osaki, zbirku starih japanskih priča, pa druge manje stvari.

Najveće mu je djelo »Katalog numizmatičke zbirke muzeja grada Osijeka«, na kojem još uvijek radi.

Godine 1893. povjerilo mu je gradsko zastupstvo da uredi muzejske zbirke. Ovaj je rad završio uspješno i stručno, na najveće zadovoljstvo, pa još i danas djeluje kao kustos, čuvajući brižno i nada sve savjesno veliko muzejsko blago svojih sagrađana.

Razumljivo je, da je prof. Celestin bio i jeste još uvijek članom raznih ustanova, jer je svojim dubokim znanjem pomogao izgrađivati našu narodnu prosvjetu i doprinijeti općoj kulturnoj zadaći našega naroda. Njegov rad doveo ga je u trajne veze ne samo sa naučenjacima naše otadžbine, već i s čuvenim muževima historije svjetskog glasa. Dr. Hoernes, dr. Laszlo Rethy, dr. Wodrich, dr. Reinecke, dr. Mackenzie, Gordon Childe, Dany Fride i mnogi drugi znali su cijeniti trud i velike zasluge prof. Celestina za historiju, pa su njegovi radovi više puta citirani u znanstvenim djelima tih učenjaka kao izvori.

Nj. V. Kralj odlikovao je profesora Celestina za njegove zasluge na znanstvenom polju godine 1927. ordenom Sv. Save IV. stepena, a zagrebačko Numizmatično društvo izabralo ga svojim članom. I kao pretsjednik »Murse« razvio je neumorni rad za propagiranje ljubavi za starine među svojim sugrađanima, pa je njegova zasluga, da su mnogi predmeti od velike historijske vrijednosti spašeni u zadnji čas za žarište osječke kulture, za gradski muzej.

A. E. B.

Da se istumači kakvo ime, kojemu se prvo bitno značenje već djelomično izgubilo, bilo bi dovoljno, da se označi, kojemu jeziku pripada i što u tom jeziku znači, pa, ako može, da se ovo općenito značenje dovede u sklad s imenom. Od ovoga se običajnoga postupka može kadšto otstupiti, osobito onda, ako ima za to kakvih razloga, pogotovu kod imenâ, koja su u historiji važna, koja su u različito vrijeme različito glasila, i ako toga ima, valja ogledati, koji su glavni razlozi dje-lovali, da se ime mijenjalo ili iskrivilo. Tako se na pr. drži, da je ime *Zagreb* metatezom iskrivljeno od *Zabreg*, što se u kajkavskom narječju gdjegdje još danas čuje. Kod ovakvih imena ne treba ni njihove historije pustiti s vida. Tako ćemo i ovdje svrati pozornost i na historičku stranu toga pitanja pa pogledati, kako se to ime u različito vrijeme pisalo, i ako je različito glasilo, mogu li se tome naći razlozi.

Kako se uopće teško osjeća nedostatak domaćih na hrvatskom jeziku pisanih vrela za povijest prije dolaska Turaka i osvojenja Slavonije, jer ih je u teškim bojevima s Turcima nestalo, tako se i u našem pitanju taj nedostatak opaža. Mi nema-mo tako reći sve do narodne pjesme pisanoga izvora za ime *Osi-jek* u onom jeziku, kojim je govorio onaj narod, što je u većini zastupa prave žitelje mjesta. Izvori, koje možemo i moramo upotrebljavati, pisani su isprva običajnim latinskim jezikom, pa ćemo ih morati staviti na prvo mjesto, jer su oni najstariji i najobičniji. Kod ovih latinskih izvora još valja to spomenuti, da su primili ime ne od naroda domaćega, već preko drugoga opet tuđega naroda, a to su Madžari. Što se imena tiče, to možemo ova madžarska i latinska vrela držati za tuđa.

Druga je vrsta izvora doduše mlađa, ali bolja, jer je domaća. U ove domaće izvore ne valja ubrajati samo one, koje su sastavili domaći ljudi Hrvati na hrvatskom jeziku, već i one, koje su napisali tuđinci, bilo Turci bilo Talijani ili Nijemci, al-takovi, koji su ovdje boravili i riječ zapisali onako, kako su je čuli

izgovarati od naroda, koji je ovdje živio, i koji su se znali oteti utjecaju tuđega jezika. K ovima se mogu dodati i oni pisci, osobilo tudinci, koji se nijesu doduše znali sasvijem oteti utjecaju svoga jezinka, ali su se opet trudili, da osebinu u nekom obliku sačuvaju.

Kad je već rimske oružje moralо uzmicati pred navalama različitih naroda, kao Gota, Huna, Avara, Slavena i dr., tada su ovi krajevi mnogo stradali. Mursa je bila zacijelo porušena, a za Syrmium kaže putopisac 12. vijeka napose: *civitas quondam famosa — sed modo diruta*. Premda se iza Teodosija Velikoga (378.—395.) u Osijeku ne nalazi ni novaca (bizantinskih pravo i nema), te sve do 12. stolj. nema historičkih podataka do ono nešto općenih vijesti bizantinskih pisaca, s kojima se kadšto ne zna što da se počne, to ipak nije život na obalama Drave zamr'o, ali se kod zveketa oružja slabo pisalo. S punim bismu se pravom imali nadati, da će nam oni putnici, koji su u 5. stolj. i poslije u 9. ovuda prolazili, štogod zanimljivo zabilježiti, ili bar putopisci križarskih vojna, koje su kroz Ugarsku prolazile u svetu zemlju, ali na žalost i kod njih čemo uzalud tražiti potanjih vijesti o Osijeku); «Putopisi Walterove i Petrove križarske vojske... (u 11. st.) ... toli su općeniti i mršavi... ne donose pogotovo nikakvih geografskih podataka. I putopis Gottfriedove vojske (1096. g....) još je uvijek općenit; nu ipak je nešto potpuniji od pređašnjih. Ističe se Drava (Drowa), koju je valjalo prebaciti.»¹⁾

Ni arheologija ne podaje nikakvih podataka, jer zemlja upravo za ono doba seobe naroda nije kod nas nikako istražena²⁾.

K ovim nevoljama pristupa kod tumačenja imenā mjestā još jedna, a to je, da ni naša ni druga književna narječja nijesu dovoljno i iscrpljivo istražena, već se samo kao primjer kadšto navode kod tumačenja književnog jezika, a kod tumačenja mješta to je od velike važnosti.

Najstarija listina³⁾, u kojoj se govori o Osijeku, jest ona, koju navodi opat i samostan Czikadora. Ovaj je samostan imao privilegija kraljeva Gejze (1141.—1161.), Stjepana, Bele i banova: *per pios reges Hungarie, Geysam scilicet avum, Stephanumque et Belam patrem, predecessores videlicet suos reges factas, eorundem banorum obtulisset conspectui etc.* U ovoj se

¹⁾ P. Matković, Putovanja po balkanskom poluotoku. Rad jugosl. akademije sv. 42. str. 83.

²⁾ Nalazi iskopani u Bijelom brdu nijesu još znanstveno priopćeni ni obradjeni.

³⁾ U povelji kralja Zvonimira god. 1078. spominje se Osik, ali to je bez ikakve sumnje lički Osik.

listini Osijek piše jedanput »Eszek«, a drugi put »in foro Ezek¹⁾. Godina se navodi 1196., dakle je iz 12. stoljeća. U 14. i 15. stol. piše se: villa Ezeek, Ezel, Ezek, Essek, Ezeel²), possessio Ezegh, oppidum Ezek, i Ezeek³). Antun Vrančić piše u svom dnevniku: ad Ezikum oppidum muratum in ripa Dravi, Joannis Cazianeri clade memorabile (poraz Kocijana 1537.⁴), a putopisac poslanika K. Ryma d'Estebecka piše god. 1574. sasvim krivo: prispjeli smo u Herseck⁵). Neznani putopisac Leslieova poslanstva u 17. stol. piše: Esteck, Ossek seu Essek⁶). Povelje izdane u Beču pišu obično lat. Civitas Eszekiensis, tako od Karla VI. g. 1713., 1721., Marije Terezije god. 1747., Franje I. 1812.⁷⁾

Domaći naši latiniste, koji su znali hrvatski i kako ime glasi, opet vole pisati prema madžarskom, što im se zgodnije činilo i možda poradi lat. riječi *esecare*. God. 1540. piše Petar Patačić: Ezekh⁸), a Baltazar barun Patačić god. 1687. piše opet: Eszekinum⁹. Naši svećenici u 17. i 18. st. kad latinski pišu, onda pišu: Eszekini, Essech, Eszekiensium, Eszekium, Essekum¹⁰), Essecum¹¹) itd. Toga pisanja drže se i danas, premda nije opravданo pisati latinsko ime po tuđem izgovoru, već bi ga valjalo pisati po domaćem narodnom, gdje ime nešto znači, bez obzira na to, da li u lat. jeziku ono štogod znači ili ne. P. Euseb. Fermendžin piše u djelu »Acta Bosnae«: Osjekinum, Osjekiensis itd. Nijemci ne pišu: Breslavia, već: Vratislavia, mj. Zagrabia trebalo bi: Zagreb, ali se nikada ne piše: Agramia itd. A i Rimljani su sami čuvali tuđa imena: Parisii, Londonium, Mursa, Syrmium itd. Ne valja ni staro ime zadržati, kao: Mursa mjesto: Osjekinum, Syrmium mjesto: Mitrovica, jer njih više nema, ovdje je drugi narod i drugi jezik.

U ovom obliku prešla je riječ i k Nijemcima. Godine 1686. pišu: Esseeker Brücke, Esseck, Essek¹²), Nijemci pišu: Essek, Esseg i Esseg¹³).

¹⁾ Codex diplomaticus od Kukuljevića, svezak II. Zagreb 1875. god. sub a. 1196.

²⁾ Oblik na — l sjeća na madž. riječ *eszél*.

³⁾ Csanki Dezsö, Magyarország torténelmi földrajza Hunyadiak korában. I. kötet. Budapest 1894. str. 282. sub voce.

⁴⁾ Rad jug. akad. 100. str. 141.

⁵⁾ Ib. 112. str. 193.

⁶⁾ Ib.

⁷⁾ U osječkom muzeju.

⁸⁾ Starine XVII. str. 165.

⁹⁾ Ib. XXVII, 197.

¹⁰⁾ P. Euseb. Fermendžin, Acta Bosnae ecclesiastica. Zagr. 1892. str. 523. sq., 546. sq.

¹¹⁾ Spomenica u osječkom muzeju iz god. 1686.

¹²⁾ Na spomenicama, isp. Gohl Ödön, Budapest Emlékérmei. I. R. Budapest 1899. sv 99., 110., 112.; u osječkom muzeju broj 1766., 3046., 1488.; i na tiskanicama.

¹³⁾ Esseg je veća pogreška nego li svi drugi navedeni oblici.

Kako su imena mjestâ osim onih, što su postala od imena ličnih i krsnih, ujedno i apelativi ili od njih izvedena, valja najprije gledati, da li koje ime u dotičnom jeziku štogod znači; i ako štogod znači, to se treba i na historiju obazirati, da li je taj narod u ono doba, u koje se imadu tražiti počeci imena, ondje u istinu i prebivao. Kako nam ime *Osijek* dolazi najprije u latinskim i madžarskim spisima, valja gledati, da li u latinskom ili bolje u madžarskom kao apelativ štogod znači. Rječnik madžarskoga jezika ne bilježi apelative *eszek*, koji bi što značio, pa ga ovdje ne treba ni tražiti. Ni latinski jezik takoga oblika kao domaćega svoga ne poznaje. Ime je dakle jednomu i drugomu tuđe, a to nam napose dokazuje i ona nestalnost pisanja i iskrivljivanja imena.

U drugu nam ruku historija kazuje, da su iza Rimljana ovuda prolazili različni narodi: Goti, Huni Avari itd. Nema sumnje, da je već u vojsci Hunâ bilo mnogo Slavena, a car-pisac napose kaže, da su u 7. st. ovamo došli Slaveni i svladali Avare. Jezični ostaci svih ovih naroda kod nas tako su neznatni ili upravo nikakvi, da nemamo ni to ime odbiti na gotski, hunski ili avarski jezik. Ostaju samo još Slaveni. U rječniku pak svih slavenskih naroda naći ćemo riječ o s ē k, koja znači obor.

Sad nam treba istumačiti, kako je došlo do madž. *Eszek*. Opet nam historija javlja, da su važan narod, s kojim su se panonski Slaveni upoznali, bili Madžari. Oni su ove krajeve zaposjeli već u 9. st., a nijesu ih nikada više ostavili, pa su stanovnici osječki bili sa svojim neposrednim susjedima, kadšto i gospodarima, u neprekidnom i živom saobraćaju. Osijek je pripadao neko vrijeme u baranjskoj županiji, kojoj je pripadalo više mjesta u Slavoniji.

Madžarski jezik ne može da preuzimlje sve glasovne grupe, koje imadu drugi jezici, a najviše slavenski. Kad je dakle prihvaćao slavenske riječi, postupao je na različan način, izbacivao je suglasnike, premetao ih, utrpavao samoglasnike itd. Kod imena mjeseta postupao je na dva načina. Na jedan je način riječ udesio prema svojoj kojoj sličnoj riječi ne brinući se, da li riječ u obadva jezika isto znači; tako je *Virovitica* ili *Verovitica* promijenio u *Verőcze*, koje znači mala vrata, a ide opet na staroslovensku riječ *dv̄brvca*¹⁾. Laglje je bilo ondje, gdje je sličnost bila još veća; tako je *Jegra* promijenjeno u madž. *Egér* (egér znači miša) *Kovi* u *Keve* (snop), *Ostrogon* u *Esztergon* (s eszter ima mnogo riječi). Kad pak nije bilo ni jednake ni slične riječi, koja bi s imenom mjeseta nešto značila, onda je ime udesio prema blagoglasju svoga jezika. Za nas su samo neki prijelazi zanimljivi. Madžarski jezik zadržava vokalnu grupu *o + e*, kao: novosl.

¹⁾ Fr. Miklošić, Die slavischen Elemente im Magyarischen. Wien 1871. (Denkschriften bečke akad. sv. 21.) sub voce *dv̄brv*.

vodér (hrv. vodijer) — vodér, rošteli — rostely, sôsed — szomszéd, kotječj — kotecz; isp. madž. riječi: ószer, hószem. Ova se grupa nalazi i u riječi *szószek*. Sve navedene riječi počinju s konsonantom. Kod riječi *O s ē k* nije madžarski jezik zadržao taj oblik, već ga je promijenio, jer se volio držati zakona svoje vokalne harmonije ili bolje asimilacije.

Po zakonu ove vokalne harmonije dolaze na osnovu s tvrdim glasovima *a*, *o*, *u* opet samo tvrdi vokali nastavaka, a iza mekanih glasova *e*, *ö*, *ü* opet samo mekani; glasovi *e* i *i* stoje u sredini, te se mogu podnijeti s tvrdim i s mekanim¹⁾. Po ovom zakonu utječe jedan vokal na drugi, a taj utjecaj može biti progresivan i regresivan; koji će se pak vokal održati, koji će podleći, o tom odlučuje kadšto naglasak. Za progresivnu harmoniju ili bolje asimilaciju vokalā imamo ove primjere: moček u madō. mocsok, pečatъ — pecset, pastyrъ — pásztor; ovamo će ići i: Zagreb — Zágráb i slične riječi. Pod utjecajem ove vrste asimilacije imali bismo od *o s ē k* prema naglasku, kakav je danas u štokavskom narječju, očekivati oblik *oszok*, koji će kasnije nvesti. Za regresivnu harmoniju ili asimilaciju imamo: obēdъ — ebed, čeljadъ — család, césarъ — császar, četa — csata itd. Toga zakona regresivne asimilacije glasova držala se i riječ *o s ē k* te je postala *eszék* tim lakše, što riječi sa *esze* — i *ösze* — ima u madžarskom dosta.

Još ćemo i to napomenuti, da starosl. ē prelazi u madžarskom u ē, kao: dēdъ — déd, polevka — poléka, besêda — beszed, bélégъ — belyeg, pènezъ — penz itd. Mjesto ē stoji u madžarskom i i, kao: kléj — kilih, kléť — kalit, pléšъ — pilis, rēdъkъ — ritka itd.; ali i obadvoje: žlébъ — zselep i zsílip itd.²⁾ Prema tome bismo mogli od *o s ē k* i *eszik* očekivati, ali toga nema, a zašto ne, te ćemo vidjeti drugdje.

Drugi narod, s kojim su se stanovnici Osječani upoznali, bili su Turci. Kad je pala Srbija i Bosna, počele su turske čete prelaziti Savu, no do trajnoga osvojenja nije došlo sve do odsudne bitke na Mohaču 1526. Tri godine iza toga padne Slavonija u turske ruke. S dolaskom Turaka promijenio se i govor ovoga kraja. »Bošnjaci Turci uplivali su, da se do sada običajni kajkavski govor stao gubiti pred osvajačkom štokavštinom, i to pred još i danas poznatom ikavštinom bosanskih Muhamedovaca. To vrijedi za sve naše krajeve, gdje su Turci sjedeli, jer trajna posljedica je ta, gdjegod je Turčin gospodario, tamo se danas govor štokavština, iščezla je u Lici čakavština, a u slavonskim predjelima kajkavština«³⁾. Isto kaže i Lopašić: »Katolici slavon-

¹⁾ Fr. Miklošić op. cit. pg. 7.

²⁾ Fr. Miklošić op. cit. pg. 9.

³⁾ F. pl. Sišić, Županija Virovitička u prošlosti. Osijek 1896.

ski, naročito tako zvani Šokci i Šiljaci, pravi su slavenski starosjedioci. Oni ne govore doduše više onim starim hrvatskim narječjem običajnim u predjelih među Kupom i gornjom Savom i Dravom, ali nema nikakve sumnje, da se pučki govor u današnjoj Slavoniji, naročito oko Požege i u dolnjoj Podravini prama Osijeku, prije turske zapreme, a donekle i kasnije nije bitno razlikovao od današnjega kajkavskoga narječja u županijah zagrebačkoj i varaždinskoj. Nijesu se doduše sačuvali hrvatski spomenici iz Slavonije iz doba prije XVII. vijeka, ali staro slavonsko narječe odavaju mnoga vlastita imena mjesta i osoba i pojedini nazivi i riječi hrvatske mnogobrojnih sve do nedavna u hrvatskom arhivu čuvanih latinskih isprava i povelja, pisanih u Slavoniji prije provale turske¹⁾). Nadovezajući na to razumijet ćemo, da ne ćemo u madžarskom ni *oszik* ni *eszik* naći, jer je ime bilo gotovo daleko prije dolaska bosanskih ikavaca.

Turski dnevnici u god. 1526.—1541. pišu većinom *O s z e k*. Isto dolazi i u ikavskom obliku *O s z i k*²⁾). I turski jezik voli prijeglase; to se vidi iz istoga dnevnika, kako različna imena prepisuje, od »hungarus« ima: ungurúsz, engürúsz, üngürúsz; a narodna pjesma pjevača Muhamedovaca: Undur, Undúros, Undurovei, Undúrovina i Undurevina³⁾; Stolni Biograd — Usztulni Belgirad, Üsztüni Belgrad; Ilok — Lok i Lük; Kopanik — Kölpeny; Skoplje — Üszküb; drugi su primjeri prepisivanja: Gragorica — Gurguricsa, Gogorofcsa, Gargorofcsa; Iszlayonia; Ostrogon — Uszturgóm, Uszturgun; vođa i general Kocsian⁴⁾). Od Kocijana načinila je narodna pjesma: tanka Tocijanka (top otet Kocijanu)⁵⁾. Spominjani Kajser ili Hajser general misle neki da je Katzianer.

Ali i Nijemci čuvaju kadšto početno *O* i u prijeglasu. General Dünnewald piše god. 1687.: Össekh, Össeckh, Össekk⁶⁾). Spomenica i tiskopis tloris boja kod Osijeka ima: Oessek⁷⁾). Povelja cara Karla VI. g. 1713. piše njemački: Össegg⁸⁾.

Zanimljivo je, što piše učeni Katančić: »Murza hodieque urbs... Illyriis *Oszik*, ceteris Eszek nuncupata, apud Ortelium Murza Esseth pro Essech, Simlerus Ezech⁹⁾«. Prije smo već spomenuli, da pišu i *Oszik*. Uz već navedene pisce pišu ga tako i

¹⁾ Dva hrvatska junaka Marko Mesić i Luka Ibrašimović. Zagreb 1888. p. 109.

²⁾ Thury Jozsef, Török Történetírók, sub voce.

³⁾ Narodne pjesme Mat. hrvat., knj. IV., 43. pjesma, i Narodne pjesme sabrao Hörmann, knj. I., p. 216.

⁴⁾ Spomenuti Thury op. cit.

⁵⁾ Narod. pjesme Mat. hrv. IV., pj. 43.

⁶⁾ T. Smičiklas, Spomenici pg. 16., 20., 26. etc.

⁷⁾ i ⁸⁾ U osječkom muzeju.

⁹⁾ Orbis antiquus. Budae 1824. I. t. p. 326.

turske bilješke god. 1526.: Oszik¹⁾; god. 1532. piše dnevnik putnika Marina ml. Sanuda: Osich²⁾). A Bartolomej Kasić piše u god. 1612.—1618.: Esekium seu Ossicum, Ossicum ingressi, Ossikienses Turcae, moenia Ossiki, portas Ossikii, rebusque Osikii confectis, Essechii seu Ossichi³⁾). Popis Đakovštine od god. 1702. piše opet Osik⁴⁾). Spomenuti Sanudo piše jednoć i *Osoch*. Prije smo spomenuli, da bismo u madžarskom jeziku po zakonu progresivne asimilacije vokala pod utjecajem naglaska od o s ē k mogli i oszok očekivati, a ovdje ćemo dodati, da od riječi o s ē k ima u malo- i bijeloruskom riječ *osoka* (*carex*). Poradi nedostatka drugih potvrda teško je reći, da li se ikada ovdje i *osok* čulo, te će to biti pogriješno. Još više govori protiv toga i to, što su ovdje za dolaska Turaka bili ekavski kajkavci, koji nijesu nikako drukčije govorili nego li o s ē k.

Vjernije pišu narodno ime oni tuđinci, koji su u gradu boravili i koji su se znali oteti utjecaju tuđega jezika, te su riječ napisali onako, kako su je čuli. Mark Antonio Pigafetta bio je na povratku svoga puta s turskom vojskom u Osijeku; on piše g. 1567.: Ossech cittā⁵⁾). L. Nogareli morao je isto tako s turskom vojskom prijeći preko Osijeka; i on piše: Ossek⁶⁾). Nadvojvoda Karlo izvješćujući nadvojvodu Ernestu o utvrdama na hrv.-slav. granici piše: Osseck⁷⁾). P. Bartolomej Kasić, apostolski poslanik, piše g. 1618.: profectus est Osecium, versus Ossekum, ali na drugom mjestu: Essekum⁸⁾). Fratar Toma Ivković, administrator Bosne, poše g. 1633. talijanski: cioè Drava et Osiech⁹⁾). Fratar Petar Nikolić izvješćujući biskupa Petra Petrovića piše g. 1660. izrijekom: Oszik seu Oszek¹⁰⁾). Ortelius redivivus et continuatus (Frankfurt 1665.) piše kod g. 1664. dvaput: Oseck. Franjevac Ladislav Janković javlja generalu Souchesu g. 1679. u lat. jeziku: Turca praeparat pontem trans aquam in Ossegg¹¹⁾). Latinska spomenica za cara Leopolda g. 1687. ima natpis: Ossek expugnatum¹²⁾). Tako i general Dünnewald u izvješćima piše: Osseck i Ossek¹³⁾). Njemački nadgrobni spomenik ima natpis: Frau Maria Renata Amanin...geweste Statrichterin zu Osseg iz g. 1707¹⁴⁾).

¹⁾ Thury Jozsef, Török Tortenétrők. I. Bud. 1893. i II. sub voce.

²⁾ Starine XXI., str. 178.

³⁾ Acta Bosnae pg. 354. sq.

⁴⁾ T. Smičiklas, Spomenici 308. i 315.

⁵⁾ Itinerario. Londra 1585. pretiskan u Starinama sv. XXII. pag. 185.

⁶⁾ Rad jugosl. akad. sv. 56. str. 202.

⁷⁾ R. Lopašić, Spomenici hrv. krajine. Knj. I. Zagr. 1884. p. 45.

⁸⁾ Acta Bosnae ecclesiastica pg. 359. i 355.

⁹⁾ Acta Bosnae p. 409.

¹⁰⁾ Tade Smičiklas, Oslobođenje Slavonije, II. dio: Spomenici. Zagreb. 1891. p. 12.

¹¹⁾ Lopašić, Spomenici, II. knj. Zagreb 1885. p. 364.

¹²⁾ U osječkom muzeju.

¹³⁾ Djelo kod 10. navedeno na str. 14., 26., i često.

¹⁴⁾ U osječkom muzeju dobro sačuvan.

Ako i nijesu ovdje iscrpena sva vrela, gdje dolazi ime »Osijek«, a to je ipak dovoljno podataka, da stanovnici i žitelji sami, kao i oni, koji su od njih slušali ime mesta, nijesu ga velikom većinom drukčije zvali nego »Osek, Osik«. Kad bismo imali domaćih izvora i preko 16. stolj. natrag, opet bismo u domaćim vrelima morali nalaziti »Osek«. I ako je iza oslobođenja ispod Turaka s vojskom nagrnula sva sila Nijemaca u grad, to ipak nijesu ni oni mogli potisnuti narodno ime, kao ni narodni živalj, koji se uz njih jednako održavao i napokon održao.

Narodna pjesma pjeva o Osiku i o Osijeku. Jedno je Osik u Lici, koji se navodi s okolnim mjestima Prozorom, selom Kanižom itd. i kojemu je gospodar lički Mustajbeg. Drugo je Osijek u Slavoniji. Narodni je pjevač u topografiju jednoga i drugoga mesta bio za čudo dobro upućen, kao što je i opis tvrđave slavonskoga Osijeka dobar. Spomenut će nekoliko stihova iz narodne pjesme o Osiku u Lici i o Osijeku u Slavoniji, jer je to najstarije narodno vrelo na hrvatskom jeziku, gdje se Osijek spominje, pa i poradi oblika riječi.

Njemu veli silen Osmanbeže:
O vlaščiću iz zemlje nimačke!
Što si meni došo do Osika?
Al s' mi Osik došo uhoditi,
Al si došo poraz moje glave,
Al si jadan meni preskočio,
Da posluži mene u Osiku itd.¹⁾

Narodna pjesma zabilježena u Nevesinju tako isto od Muhamedovca pjeva o boju kod Osijeka:

Tad nam care Os'jek prihitio,
U Os'jek je Turke namjestio,
I pred njima silnog Osman bega.
Sil' Osman beg Osječane spremu ...
— Odonle éu vojsku podignuti
U široko polje kod Os'jeka ...
— Biću Os'jek cijel mjesec dana,
Topom biti, a kumbarom palit,
Dok ja primim bijela Os'jeka.
Kad ja primim bijela Os'jeka,
U Os'jeku namjestim sudiju ...
— Pa ja sidoh bijelu Os'jeku
I uhodih Os'jek na éenaru ...
— Plaho car je Os'jek načinio,
Tri bedema oko njeg udrio ...
— Na Os'jeku četiri kapije ...
— Na četvrtoj mladi Osječani ...
— U Podravlje pod bijela Os'jeka²⁾.

¹⁾ Narodne pjesme Mat. hrvat. knj. IV. pj. 46.

²⁾ Narodne pjesme sabrao K. Hörmann, Sarajevo 1888. I. knjiga strana 199. i dalje.

U ovoj pjesmi dolaze još Kajser general, Tekelija ban, Haj-vaz ban, Sil' Osman beg branitelj grada Osijeka.

Narodna pjesma mjeri riječ Osijek kao dva sloga¹), a u izdanju narod. pjesama od K. Hörmanna, glas je i dosljedno apostofiran. Pokraćivanje će u narodu ići napokon i dalje do *je*, te će *Osijek* napokon postati *Osiek* i riječ se isporediti s aperlativom *ösiek*, koji je danas običajan.

Danas se još u narodu čuju sva tri oblika: "Osek više u donjem gradu, Osik u gornjem gradu i u Podravini, a oblik "Osijek prodire u narod literaturom i školom. Stanovnik je "Osječanin pl. "Osječani, ali u pjesmi i "Osječlja, ženski rod ne "Osječanka, već "Osječkinja, pridjev *osječki*. Tako i u Bosni spomenuto mjesto ima "Osijek, "Osječani, osječki²).

Možda nema u geografiji imena mjesta, koje bi tako često dolazilo i koje bi bilo tako općenito svim Slavenima kao Osijek. Ovdje će navesti ova mjesta za koja sam doznao, pa različan način pisanja sa *s* ili *ss*, *k*, *ck*; *g* ili *gg* svodim na jedno i predijevam pravopisima različnih jezika, najviše njemačkoga.

U Hrvatskoj imamo još: Osek kod Križevca, Osjekovo kod Bjelovara, Osečka u Varaždinskoj županiji, Osik kod Gospića³). U Srbiji: Osečina i Osečenica kod Valjeva. U Bosni: Osijek kraj Ilidža na podosta strmoj obali vode Žujevine, Osječani su stanovnici Osijeka⁴), Osječanica kod Petrovca. U Gorici i Gradiški: Osek. U Štajerskoj: Osseg. U Ugarskoj: Osiko. U Poljskoj bilo austrijskoj bilo ruskoj ili njemačkoj kao i u zemljama njemačkim između Visle i Labe dolaze svi mogući oblici: Osiec, Osiek ili Ossiek 9 mjesta, Osek, Ossek, Osseck, Osseken, Osseg, Ossig 9 sela, Osieczek, Osieczany. U Češkoj: Osek, Ossek Igrad (Burg), samostan i selo], Osseg, Osik, Osečna. U Moravskoj: Ossek, Osik, Ossik, Ossig, Osičko, Osičan⁵). Osim toga će biti još podosta manjih mjesta, koja se u Ritterovu Lexiconu i dr. ne nalaze, pa ako se i to uzme, da je po koji put, osobito kod sjevernih Slavena, isto mjesto na dva načina napisano, premda se na to pazilo, to će biti ipak preko 50 mjesta, koja se ovim imenom zovu.

Riječ »Osijek« složena je od glasa *o* i *sijek*. Glas *o* mogao bi biti prijedlog *od*, pa bi se činilo, da ne valja pisati *Osijek*, već *Osiek*, što bi dalo povoda tumačenju, kao da znači mjesto, koje je odsjećeno od sredine zemlje t. j. na strani zemlje. Istina je, da je Osijek bio u vijek sve do najnovijeg doba močvarama opkoljen i kao odijeljen od sredine zemlje, ali ovo tumačenje ne

¹⁾ O ije vidi T. Maretića u Nast. Vjes. Knj. I. god. 1893. str. 148.

²⁾ Rječnik Broz-Iveković; A. Pavić, Rad. jug. akad. 58. str. 52 i 58.; i prof. M. Čaić u listu.

³⁾ Vinko Sabljarić, Mjestopisni rječnik. Zagreb. 1866.

⁴⁾ Za Bosnu mi je javio g. M. Čaić, prof. vel. gimnazije u Sarajevu.

⁵⁾ Ritter, Geograph. statist. Lexicon VII. Leipz. 1883.

nalazi analogije ni u imenima drugih mjesta niti se druga slavenska mjesta istoga imena dadu ovako tumačiti; jezik se pak sam tome odlučno protivi. Kako je ovo ime svim Slavenima općenito, to treba vidjeti, da li to *d* i u drugim jezicima općenito ispada u onim riječima, što zadržavaju značenje prijedloga *od*, koji znači udaljivanje, rastavljanje, a napose u onima, gdje se korijen počinje sa *s*. Starsl. *otbšešti*, r. *otsčeć*, p. *odsiec*, č. *odsekat* ne dolazi bez punoga prijedloga *od* (*otb*); tako ni stsl. *otbškochiti*, r. *otskok*, p. *odskok*, č. *odskok*¹⁾, ali oblika: oskok nema. Budući da se *d* nije ni u kojem navedenom obliku riječi *osék* sačuvalo, to nas sve ovo odvraća od prijedloga *od*, kojemu bi se bar u kojem obliku našao trag. Napose u hrvat. jeziku od prijedloga *od* otpada zaista često glas *d*. Rječnik nam u istom značenju bilježi: *odsélti* i *oseliti*, *odsijécati* *iosijécati*, *odsječak* i *ösječak*, *ödsjeci* i *ösjeći*, *odsjek* i *öshek*, *ödsjesti* i *ösjesti*, *ödskočiti* i *oskóčiti*, *odsuda* i *osuda* itd.²⁾

Sve ove riječi, a ima ih još mnogo, kao i one, koje iza prijedloga imadu drugi kakav konsonant, kao *b*, *c*, *g*, *l*, *m*, *n*, *r*, *v*, *z*, *ž*, većinom dolaze samo s punim prijedlogom *od*, a one, koje dolaze i sa *od-* i sa *o-* u istom značenju, nalaze se uporedo, ili bolje: sa *od-* još su običnije i općenitije, dok se sa *o-* manje više samo u nekim krajevima čuju; rjeđe se čuje *ö s j e k* mjesto *ö d-s j e k* (Abschnitt). I kod riječi *Osijek*, kad bi valjalo pisati *Osjek*, čulo bi se bar po koji put i *Odsjek*, ali toga nema. Da je narod s imenom »*Osijek*« spajao značenje »*ödsjeka*«, onda bi za cielo bili Madžari od »*Osijek*« načinili riječ »*Aszag*«, kao što su načinili od apelativa č. *osek* — *aszag*, segmentum, ramentum, abgehauene Stücke Holz, Holzspäne. Po istom zakonu načinili su i od hrvatskoga *ozeg* — *azsag*, *asag*, Ofenstange, Ofenbesen³⁾). Ali ime »*Osijek*« ne glasi nikada u madžarskom »*Aszag*«. Ako se u navedenim riječima *d* kadšto i ne piše, jer ga je glas, što dolazi za njim, počeo gutati, to ga ipak nije još sasvijem ni u novije doba iz svijesti nestalo. Prije navedene riječi označio sam naglaskom, pa se iz njih, kao i iz mnogih drugih, što sam ih još našao, vidi, da naglasak ostaje isti: *ödsjek* i *öshek* itd., a u drugu nam se ruku naglasak i u narodnoj pjesmi i po današnjem izgovoru nikako drukčije ne bilježi nego samo »*Osijek*. Njemačke transkripcije sa *ss* pokazuju, da je naglašeno i kratko, ali smo imali i takvih transkripcija, gdje dolazi *ee*, koje nijesu bez razloga postale, i to odatle, što se è dugo izgovaralo, dok je u riječi *ödsjek* è kratko.

Izvor glasu *o* nije ni prijedlog *ob*, jer se ni *b* ne da od glasa *s* progutati. U starsl. ostaje *ob* u riječima: *obtšedati*,

¹⁾ Fr. Miklošić, Slovar 6 slav. jazikov.

²⁾ Rječnik Broz-Ivekovićev.

³⁾ Fr. Miklošić, Slav. Elem. im Magyar. sub voce.

ob₃séđeti, ob₃séniti, ob₃sésti, ob₃séšti (amputare), pa ob₃sirotéti, ob₃sjati, ob₃skočiti, ob₃sloniti itd¹); neki glagoli dolaze i samo sa o. U hrvat. se pak b (p) dobro podnosi sa s; isp. opsada, opseg, ópsjek, ópsjeti, ópsipati, opsjena, opskočiti, opsočiti, ópstati; ako je prijelaz teži, onda se umeće a: obáspati, obásjati, obástirati itd. Isto o, koje se nalazi u riječi »Osiek«, dolazi još u riječima: ogléd (loc. oglédu), ogláv, okrúg, okrijek (biljka), okrš, opáz (loc. opázu), opréz (loc. oprézu), osmijeh, osvit, otík itd. U drugim slavenskim jezicima: stsl. okragъ, r. okrugъ, p. okrag, č. okruh; stsl. ograda, p. ogrozdienie, č. ohrada; stsl. odežda, p. odzieć, č. oděv; r. ozlatitъ, p. ozlacać; stsl. okopъ, hrv. opkop; stsl. oplesti, p. oplešć itd. S ovim značenjem glasa o imali bismo pomišljati, da se oko nekoga predmeta dogodila nekakva radnja. Kakva je to radnja bila, to nije moći reći, dok se ne vidi, što bi korijen riječi imao značiti, a za Osijek u Slavoniji pristaju različna tumačenja.

Kod riječi »osjek« bilježe nam hrvat. rječnici, da znači »mjesto«, gdje u vodi zemљa osijeca, strma postaja«, »osjekla voda« isto je što i »opala«, »osjeka« na moru. Po tom bi »Osijek« značilo mjesto, koje je postalo na kakvom nešto uzdignutom mjestu pokraj vode, ili da ima na vodi strmu obalu, a voda je odmah duboka. Mnoga mjesta istoga imena podnosila bi takovo tumačenje: Osijek u Slavoniji leži na Dravi, i desna je obala i viša i strmija od lijeve; na vodi leži još Osik kod Gospića; Osjekovo je na humku, a lonjske močvare nijesu daleko; Osijek u Bosni leži na podosta strmoj obali vode Zujevine²; Osiek na jezeru nedaleko Schwarzwassera pritoka Visle; Osieczek u Kummerlandu pokraj jezera; Osek na Rypnici, koja je pritoka Pisse, pritoka Drewenze, a ova se izljeva u Vislu; Osek blizu Kolina na rukavu Labe; Osseg nedaleko Grottkaua u blizini ovećega potocića itd. Analogija, gdje je položaj zemlje dao ime mjestu, našli bismo i kod nas mnogo: Brežice, Zaprešić, Zagreb, Brod (vadum), Brdovec, Celine, Dolina (ali i visoko na brdu!), Dol, Glib (coenum), Glina, Greben, Grič (collis), Kut itd.³)

Korjen, na koji se ovo značenje dade svesti, bio bi *senk*, od kojega dolaze riječi: iseknati, iseče voda, effluere, isecati deficere, préseknati i présecati deficere, siccari itd.⁴⁾ Starosl. glas * (e) prelazi u r. u ja, u poljskom u ie i ea, u češkom u a, e, u hrvatskom u e, je. Prema ovim glasovima ima isti korijen ove oblike: r. siaknutъ, versiegen, izsjaklјij (suh), prosjakatъ, seihen;

¹⁾ Fr. Miklošić, Lexicon palaeoslov.

²⁾ Žujevina? T. Maretić, Nast. Vjes. knj. I. str. 4.

³⁾ Fr. Miklošić, Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen II. Wien 1874. kod pojedinih riječi.

⁴⁾ Fr. Miklošić, Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen Wien 1886. str. 291.

* e, a treba čitati nazalno.

p. siaknać i sieknać, wysiakac schnäuzen, wsaczyć einsickern lassen; č. sakati sickern; hrv. oseklo je more, osjeka; bug. voda da bi preseknęła, rěka mi seknęła. Drugi su primjeri za glas *e*: stsl. vezati; r. vjazatъ, veztъ; p. wiezić; č. vězeti; hrv. vezati i vesti; — stsl. žeti; r. žatъ; p. żeniec; č. žiti; hrv. žeti; — stsl. meta; r. mjata; p. mieta; č. máta; hrv. metva itd. — Prema ovim glasovima morali bismo imati u stsl. Osekъ; r. Osjakъ, Osekъ; p. Osiek, Osiak; č. Osak, Osek; hrv. samo Osek, nikako Osik, — ali toga većinom nema¹⁾. Ako navedeni primjeri pristaju uz korijen *senk*, to se ipak riječ Osijek« ne da s tim jezično dovesti u vez, a uza to ima mnogo mjesta na vodi, koja se ne dadu vodom tumačiti, a opet ima Osijeka, koji ne leže blizu vode.

Da je riječ »Osijek« imala kada glasiti s nazalom *Osenk*, onda bi u madžarskom bar koji put glasila *Osenk* ili *Eszenk* onako, kao što imamo od *greda* — *gerenda*, *meta* — *métna*, petőkъ — pentek itd.²⁾

Istina je doduše, da se narod manje brine za filološke i fiziološke zakone etimologiziranja (Zagorje ga izgorjelo, Od Drine vedrine etc.), ali opet ima stalnih pravila i zakona, po kojima se glasovi u različnim narječjima upravljaju. Od iste osnove mogu riječi različno glasiti, a opet riječi različnih osnova mogu jednako glasiti, a kod tumačenja imena mjesta tim je teže naći pravo značenje, što je ime seobom moglo i onamo doći, gdje se upravo protivi svomu značenju. Doline su kadšto mjesta na brijezu, Mokrice na sasvijem suhu i vodom siromašnu mjestu itd. Kod toga nijesu ni sva narodna imena bilja poznata, a mnoga se imena s vremenom kao apelativi gube. Osech je u č. biljka bryonia, Mokrica ima i biljaka, Klokočevac je vrsta boba itd.

Drugi korjen, od kojega se izvodi riječ »Osék«, jest *sek*), koji u stsl. glasi sék. Starosl. è glasi i u r. è, a u poljskom jeziku *e*, *ie*, *ia*, u č. *e* ili *i*, u hrv. *e*, *i*, *ije* u različnim narječjima; na pr. stsl. séka, r. séku, p. sieke, č. inf. sekati, síci, hrv. 3. pl. sekú, siku, sijeku. Iste osnove riječ »sjekira« glasi stsl. sékýra, r. sékira, p. siekiera, č. sekera i sekyra. Riječ »mljeko« glasi stsl. mléko, p. mleko, mlecz, č. mléko, mlíko, mleč, mlíč; riječ »bijeda« stsl. i r. běda, p. bieda, č. běda, bida itd. To potvrđuje i riječ »osék«: r. pa - séka (dijal. osékъ), p. osek, osiek, č. osek i osik⁴⁾). Prema tome ćemo naći ime: r. Osékъ, p. Osek, Osiek,

¹⁾ U donjoj Lužici u Njemačkoj doalzi i *Ossagk*, koje je od *osek*

²⁾ Više primjera i o tom navodi Fr. Miklošić, Die slav. Elemente im Magyar. str. 9.

³⁾ Fr. Miklošić, Etym. Wörterb. str. 290. Đuro Daničić, Korijeni Zagr. 1877; str. 213. kod kor. sak.

⁴⁾ Fr. Miklošić, Lexicon palaeoslov. i Kratkij Slovar 6 slav. jaz.

č. Osek i Osik, hrv. Osek, Osik, Osijek. Geografija nam zaista, kao što smo prije vidjeli, potvrđuje sve ove oblike imena »Osijek«.

Korijen *sek* znači: sjeći, cijepati; po tom bi ime »Osijek« značilo mjesto, gdje je nešto osjećeno, posjećeno, gdje se dogodila nekaka radnja cijepanja. Tako se zaista imadu tumačiti mnoga mjesta istoga korijena. U Slavoniji ima između Motičine i Gazja šuma Obsjek; u Bosni planina Osječenica i dr. već navedena mjesta. S drugim prijedlogom navest ćemo riječ *presjeka*, koja znači dolinu preko kake kose ili planine, uvalu, prosjeku, prođo (rijec »surduk« znači isto). Isto ime dolazi i u Češkoj: Preseka i Příseka, succisio silvae; u Poljskoj: Przysieka, Przyseki; u Hrvatskoj nalazimo ove oblike: Preseka, Presika, Pri-seka, Prisjeka; a toga ima i u drugim zemljama¹⁾. I Osijeku možemo tražiti isto značenje, ali Osijek leži u ravnici, dok se ostala navedena imena većinom dadu svesti bilo na šumu bilo na značaj zemlje, brda, gore. U neposrednoj okolini osječkoj nije tako lako ni o šumama govoriti, premda nema sumnje, da ih je ovdje u 6. i 7. st. dosta bilo, a o brdu nikako²⁾). Najraniji putopisci, a i sami Rimljani više spominju ovdje močvare nego li šume, o kojima dolje niže i u Bugarskoj govore. Današnja karta crta bare, močvare, puste, salaše, dok gajevi, lugovi, šume dolaze nešto podalje od Osijeka. U neposrednoj blizini Osijeka nema nijednoga imena mjesta, koje bi sjećalo na ime drveća, šume ili drugo slično, što bismo mogli očekivati³⁾. U našoj domovini samoj ima osim nomina propria sva sila imena mjesta od imena svake vrste drveća.

Bit će napokon najzgodnije, ako se riječ *osēk* uzme onako i s onim značenjem, što se nalazi u staroslovenskom i u drugim slavenskim jezicima, u kojima dolazi još kao apelativ, a da se više i ne ide za tim, što je zapravo mogao biti objekat radnje glagola *sjeći, cijepati*, koji je na različnim mjestima i u različnim složenicama mogao biti i drugi.

Riječ *osēk* sačuvala se kao apelativ gotovo u svim slavenskim jezicima. U staroslovenskom je značila: ovile, ovčarnica; u novoslovenskom znači: obor; u ruskom dijalektu: osječen plot, behauener Zaun, osjećeno, ogradieno mjesto (a osék mjesto paséka, osik znači pčelinjak).

Prema ovom tumačenju imali bismo u prvočitnim stanovnicima osječkim tražiti pastire i to upravo ovčare. Analogija imena po domaćim životinjama ima isto tako mnogo, kao i za druga zanimanja. U blizini Osijeka: Kravice, koje je staro mjesto, Ovčara, Kozara, sada mlin kod Orolika; inače Janja gora,

¹⁾ Fr. Miklošić, Die slavischen Ortsnamen; Ritter, Stat-geogr. Lexicon; Sabljar, Mjestopis. rj.

²⁾ »Bijelo Brdo« ne zaslužuje toga imena; to su tek humci.

³⁾ »Bizovac« od bz bazag)?

Jarce polje, Kobiljak, Svinjarevci, Bikovec, Govedari, Voloder, Turopolje itd.; s tim u savezu: Pašac, Pašnik; za pčelare: Pčelić, Medari, Medinci itd.

Lijepu analogiju imamo za Osijek u imenu »Susek«, selo u županiji srijemskoj, koja kao apelativ znači: škrinja, spremnica za žito; starosl. sasékъ, p. sasiek, r. susékъ, Futterkasten, č. soušek, madžarski szuszék, Getreidekammer. Ime mesta glasi kod ikavaca i »Susik«.

Nema sumnje, da je ova od boga svakim miljem i obiljem nadarena i blagoslovena zemlja pružila obilno uvjeta različnomu zanimanju i punom rukom darivala svoje bogate dare i pastiru i poljodjelcu, i vinogradaru i šumaru, a u svojim rijekama hrnila svakovrsne ribe za svakoga, koji se potrudio, da baci mrežu.

Mi se možemo svakojako domišljati, kako bismo najprikladnije i najsigurnije istumačili koje ime, ali sva ova domišljanja ostaju često samo domišljanja, gdje nema sigurnih podataka s druge strane. Historija nas u pojedinostima ne prati dosta daleko natrag do samih početaka; ali ni arheologija, koja seže dalje od pisanih spomenika i koja na sigurnijem temelju gradi od filologije, ne može nam ovdje ništa pomoći, s tim manje, što ova zemlja upravo za doba seobe naroda iza Rimljana, od kojih se nije nijedno ime mesta osim »Syrmium« za »Srijem« sačuvalo, pa sve do 10. st. nije nikako istražena, a da je od 5.—10. st., dakle po milenija, bila naseljena, da je u njoj bilo života, o tom nitko ne sumnja, ali kod onog silnog komešanja, gdje se gospodar mijenjao za gospodarem, nije bilo kada pisati, niti je tko za to mario. Ako su neprijatelji porušili i razorili grad Syrmium (god. 441. Huni), to je Osijek morao već prije istu sudbinu doživjeti. Kad su pak Slaveni bili sve više potiskivani na jug, oni nijesu ovdje nalazili pustoš, već drugi narod, kojega je trebalo svladati i koji je bio posve druge naravi i običaja od Slavena; toga je naroda, Avara, sasvijem nestalo, a ovdašnji Slaveni nijesu ništa od njih poprimili, već svuda unosili nov, svjež život, kakav su baštini od svojih praotaca na sjeveru i kakav se ovdje na temelju baštinjenih načela krepkom snagom dalje razvijao. Mi ne moramo ne vjerovati Konstantinovoј priči, da su se Hrvati doselili iz zakarpatskih zemalja, kad nas osobine jezika onamo upućuju. Kao što su oni mogli baštinu sa sobom ponijeli i zadržali je u novoj postojbini, tako se ne ćemo čuditi, ako nađemo i svu silu istih imena mesta među Slavenima i na sjeveru i na jugu, pa ako je ime na izvoru svome potpuno odgovaralo svomu značenju, to je ono po ovom prirodnom zakonu seobom moglo doći i onamo, gdje više ne odgovara svomu pravom i pravobitnom značenju. U drugu se ruku i narodna etimologija većinom povodila za drugim zakonima nego što su filološki.

808.62-3

CEL

i